

ДЖЕРЕЛА СУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Меркулов М. О.

студент юридичного факультету

*Науковий керівник: **Наливайко Л. Р.***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Сьогодення охоплює нас низкою реформ влади. Одною з найголовніших реформ, які є в нашій країні, це реформа судової влади. Судова влада, на даному етапі становлення виконує не тільки правосуддя, але й правотворчості в цілому. У зв'язку з цим все часті постає питання місця та ролі джерел судового права, їх використання та дія на практиці.

Судова реформа в Україні розпочалася із проголошенням незалежної держави. Вже можна говорити про декілька етапів її проведення та кардинальних змін напрямів. Проте навіть зараз ми не можемо конотувати досягнення мети, яку постати перед зазначеною реформою. Однією з причин є зневажливе ставлення до наукового обґрунтування напрямів та механізму судової влади, зокрема ігнорування емблематики становлення і розвитку судового права. Судова влада постає тим інститутом, через який реалізується демократична сутність держави, підтримується ефективна життєдіяльність суспільства.

Основними цілями і завданнями судової влади в Україні є надання захисту громадянам. Його реалізацію здатний забезпечити тільки професійний і компетентний суд, який зможе організувати та регулювати соціальну активність громадян, домагатися змін, відстежувати їх соціальну ефективність і реалізовувати в суспільному житті. Реформування судочинства почалось з указу Президента України в 2015 році, який наголосив на стратегії реформування судоустрою, цей указ містив в собі реалізацію принципу верховенства права та чіткий план забезпечення судової влади. Головним завданням було впровадити в національну правову ситстему новітні теоретичні уявлення про місце суду в суспільстві. Звідси до нас прийшло поняття як судовий прецедент, який є класичним джерелом права в англосаксонській правовій системі, де судові нормотворення визнається як юридичною доктриною, так і юридичною практикою. «Класичного» прецедентного значення набувають рішення або ухвала про прийнятність (відмову) позову до розгляду. Специфіка «від конкретного до загального» формується у результаті розгляду судом вищої юрисдикції конкретної справи, а не

встановлюється як результат абстрактних узагальнень судової практики щодо певної категорії справ [1]. Судовий прецедент має місце не лише у даній правовій системі. Правовий прецедент (і не лише судовий) існує в різних правових системах. У сучасних правових системах, все частіше нормативно-правовий акт постає основним джерелом права, але все більше і впливовішим стає судовий прецедент. У правовій системі існує концептуально чіткий розподіл між правотворчою, правозастосовчою та правотлумачною діяльністю. Тому у романо-германській правовій системі відсутня концепція прецедентного права і практика застосування прецедентних рішень судами. Юридична практика історично формувалася так, що законодавчі положення доповнювалися актами офіційного тлумачення та судової практики, яка формувалася в межах діючих джерел права і для їх ефективного застосування. Як ми вже бачимо, судова практика являє собою величезну кількість судових рішень, вона може бути як первинним так і вторинним джерелом права, залежно від судової діяльності. Україна належить до романо-германської правової сім'ї. Одним з дискусійних питань щодо судової практики є визначення її правового статусу, як окремого джерела права. Поступово в нашій країні судова практика визнається джерелом права, що показує реальну картину діяльності судів [2].

Загальна теорія права визначає судовий прецедент як одну із зовнішніх форм права. У формально-юридичному сенсі відповідних зовнішніх форм, в яких об'єктивується норма права, використовується словосполучення «зовнішня форма (джерело) права». При цьому, термінами «форма» та «джерело» позначають різні явища.

Загалом система джерел права має вирішальне значення для характеристики правової системи тієї чи іншої країни. Правові системи сучасних держав відрізняються, зокрема, тим, яке із джерел права переважає в національній правовій системі певної країни. Наприклад, у країнах романо-германського права основним джерелом права визнаються нормативні юридичні акти, а основною особливістю правової системи англо-американського права є визнання та широке використання як джерела права судового прецеденту. Якщо ж говорити про сучасну українську правову систему, то тут вищим джерелом права визнається воля народу, і, відповідно, Конституція України як результат народного волевиявлення, є нормативним актом, вищою юридичною силою [3]. В нашій країні судову практику розглядають як у широкому так і у вузькому значенні. У широкому означає, що діяльність судової влади втілюється на прийнятті правових актів, а у вузькому тлумачить як створення певних право положень «прецедентного» характеру. Відповідно до першого підходу судова практика – це різновид юридичної практики, що полягає у правозастосовчій, інтерпретаційній

та правотворчій діяльності судів і втілюється у певних видах юридичних актів. У другому випадку – визначається як матеріалізовані результати розгляду судової справи, оформленні як правові положення, на підставі яких вирішено спірне питання, і які переконливо свідчать про єдино правильний обраний судом підхід і є орієнтиром для вирішення аналогічних спірних ситуацій. Як форму судової практики, що може бути джерелом судового права, варто назвати постанови пленумів вищих спеціалізованих судів, рішення Верховного Суду України у справах щодо неоднакового застосування норм матеріального права судами касаційної інстанції, інформаційні листи керівництва вищих судових органів тощо [4].

Серед переваг прецеденту, як джерела права, можна виділити його здатність створювати і фіксувати норму права більш оперативну, ніж у ході тривалого правотворчого процесу і можливість доповнити, конкретизувати закон приписом підзаконного характеру; заповнити, подолати прогалини у системі джерел права; забезпечити врегулювання більш широкого кола відносин. Законодавство України має чітко визначати коло суб'єктів, які уповноважені створювати нормативно-правові прецеденти, сфери та межі, в яких вони формуватимуться, юридична сила таких актів, характер та місце у системі джерел права України [5].

Отже, ми бачимо, що питання джерел судового права є непростим і неоднозначним, як і питання визначення меж і природи самого судового права. Сучасний етап реформування правової системи має супроводжуватись визнанням судового прецеденту у якості джерела права України для нормативно-правового регулювання суспільних відносин.

Література:

1. Сидоренко О. О. Джерела судового права на сучасному етапі розвитку / *Актуальні проблеми судового права*. Харків, 2015. С. 98-100.
2. Завидняк В.І. Судовий прецедент як джерело права. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2013. № 2(61) С. 164-170.
3. Бондаренко Є. І. Судовий прецедент, як джерело права в країнах романо-германської правової сім'ї. *Юридичний журнал*. № 5-2004.
4. Зміївська С. Щодо правової природи судової практики. *Вісник академії правових наук України*. Харків, 2007. – № 4.
5. Слотвінська Н.Д. Концептуальні підходи до визначення поняття судової практики, як джерела права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 22-25.